

K OTÁZCE ADAPTACE ANGLICISMŮ VE FRANCOUZŠTINĚ V POROVNÁNÍ S ČEŠTINOU NA PŘÍKLADU NÁZVŮ SUBKULTUR

Dagmar Kolářiková*

Abstract: *This article deals with the analysis of English borrowings in French and Czech. The basis for the presented analysis is the field of youth subcultures (such as beats, hipsters, hippies, mods, teddy boys, rude boys, skinheads, rastafarians and punks) outlined by Dick Hebdige in his *Subculture: The Meaning of Style*. The aim of this analysis is to trace varying degrees of adaptation of English loanwords in the French language system in comparison with the Czech language. The article also describes the use of the term English loanword and various related concepts, for example the term adaptation, and examines different types of English borrowings that have been adapted, as well as adopted, in French and Czech.*

Key words: *Czech language, derivation, English loanword, French language, morphological adaptation, orthographic adaptation, subculture.*

*PhDr. Dagmar Kolářiková, Ph.D., Katedra románských jazyků, Fakulta filozofická, Zápa-
dočeská univerzita v Plzni, kolariko@kro.zcu.cz.

1. Úvod

Svět kolem nás se neustále globalizuje. Z hlediska jazykového je globalizace spojena především s rostoucí expanzí angličtiny do sociálních a kulturních oblastí jiných jazyků. Výjimkou nejsou ani francouzština a čeština, ve kterých je přejímání anglicismů a amerikanismů jedním z nejdůležitějších způsobů obohacování slovní zásoby,¹ a to i přesto, že v těchto zemích, především ve Francii, docházelo a stále ještě dochází ke snahám eliminovat příliv anglických slov.²

K problematice přejímání anglicismů a jejich adaptace se již vyslovila celá řada lingvistů. Z českých autorů to byli v posledních letech například Ivana Bozděchová, Renata Blatná, František Daneš, Jaroslav Hubáček, Olga Martinčová, Marek Nekula, Diana Svobodová aj.³ Z francouzsky píšících autorů se přejímáním anglicismů do francouzštiny zabývali zejména René Etiemble, Alfred Gilder, Yves Laroche-Claire, Maurice Pergnier, Michèle Lenoble-Pinson, Michel Voirol, Henriette Walter a další.⁴

Nelze ale říci, že přejímky z angličtiny zaujímají ve všech cílových jazycích stejnou pozici. Mohou být používány v jiné grafické podobě, s odlišným významem nebo se těšit různé míře užívání. V každém národním jazyce se tedy může vliv angličtiny projevat specificky, neboť přejímání anglicismů je podmíněno jazykovým systémem a fonetickými zvláštnostmi daného jazyka. Považovali jsme proto za vhodné porovnat pozici anglicismů ve dvou rozdílných jazycích, jakými jsou francouzština a čeština.

Vliv angličtiny se dnes projevuje ve všech oblastech života společnosti. Jak uvádí Svobodová (2009, 22), „*typickou situací, kdy se jazyk uchyluje k lexikálním převzetím, jsou pojmenování cizích reálií, tedy jevů specificky vlastních prostředí výchozího jazyka*“. Protože jsme chtěli náš výzkum omezit jen na jednu oblast, rozhodli jsme se vyhledat přejímky z angličtiny spojené se vznikem subkultur mládeže, která se od šedesátých let 20. století svým konáním i zevněškem stavěla proti většinové společnosti. Tyto subkultury mládeže se totiž utvářely především v Anglii a v USA, a proto jsme předpokládali, že anglické výrazy používané pro jejich pojmenování (tzn. cizích reálií) pronikly i do francouzštiny a češtiny. Za tímto účelem jsme excerpovali knihu Dicka Hebidge *Subculture: The Meaning of Style* (1979), která byla přeložena jak do francouzského (*Sous-culture: le sens du style* z roku 2008 v překladu Marca Saint-Upéryho), tak i do českého jazyka (*Subkultura a styl* z roku 2012 v překladu Miroslava Kotáska). Pro získání detailnějšího vhledu

¹Je třeba ale připomenout, že v souvislosti s anglicismy se vždy nehovoří o obohacování slovní zásoby, neboť jejich použití se děje na úkor jiných slovo tvorných procesů, případně již existujících ekvivalentů (Fridrichová 2014, 2063).

²Francie například uzákonila v roce 1994 tzv. Toubonův zákon, jenž nařizoval používání domácích slov místo anglických v televizi, reklamě a rozhlasu. Také v češtině se objevily snahy o regulaci jazyka. V roce 1999 podalo několik poslanců Parlamentu ČR návrh „zákonu o jazyce České republiky“, jenž mimo jiné zahrnoval i omezení užívání cizích slov, tento zákon však byl vládou zamítnut (Svobodová 2009, 38).

³O anglicismech pojednali tito autoři například v těchto dílech: Ivana Bozděchová (1997), Renata Blatná (2000), František Daneš (1997), Jaroslav Hubáček (1981), Olga Martinčová (2005), Marek Nekula (2005) nebo Diana Svobodová (2009).

⁴Problematikou anglicismů se zabývali v následujících dílech: René Etiemble (1964), Alfred Gilder (1993), Yves Laroche-Claire (2004), Michèle Lenoble-Pinson (1994), Maurice Pergnier (1989), Michel Voirol (2006), Henriette Walter (1997).

do zkoumané problematiky jsme využili knihu Josefa Smolíka *Subkultury mládeže: uvedení do problematiky* (2010). Při analýze francouzských ekvivalentů excerpovaných slov jsme vycházeli z elektronické verze výkladových slovníků *Le Trésor de la Langue Française informatisé* a *Le Petit Robert de la langue française* (Catach 2014) a ze slovníku Henri Goursaua *Le dictionnaire des anglicismes* (2015). Pro češtinu jsme čerpali z *Nového akademického slovníku cizích slov* (2006), ze slovníků neologismů Martincové *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů 1* (1998) a *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů 2* (2004) a ze *Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (2005). Grafickou podobu přejímek jsme případně ověřovali i v publikaci *Školní pravidla českého pravopisu* (Sochrová, 2012). Nekodifikované formy slov byly vyhledány v internetových textech (převážně neformálního charakteru) pomocí vyhledávače *Google* a jejich frekvence výskytu ověřena v materiálech psaných korpusů *SYN, verze 4 z 16. 9. 2016* (dále jen *SYN verze 4*)⁵ a *Araneum Francogallicum Maius*.^{6,7}

Cílem výzkumu je najít odpovědi na otázky, do jaké míry jsou vyhledané přejímky z angličtiny schopny ve francouzštině a češtině zdomácnět a jaký je jejich další vývoj po eventuální adaptaci. Vycházíme z hypotézy, že anglicismy z excerpovaného materiálu pronikly do centra jazykového systému francouzštiny i češtiny a jsou kodifikovány alespoň v některé z námi sledovaných jazykových příruček. Zároveň předpokládáme, že se také potvrdí hypotéza, že integrace anglicismu do francouzské i české slovní zásoby souvisí s jeho nosností, tzn. schopností stát se základem pro další odvozování. Proto se pokusíme zmapovat užívání vybraných anglicismů ve francouzských a českých textech zveřejněných na internetu a obsažených ve sledovaných korpusech a posoudit míru jejich zapojení do jazykových systémů francouzštiny a češtiny. Předpokládáme rovněž, že výsledky výzkumu budou podmíněny typologickou růzností obou jazyků, neboť pro analytický typ (francouzština) je charakteristické, že jsou gramatické formy vyjadřovány pomocí členů a předložek, zatímco typ syntetický (čeština) má silnou diferenciaci sufixů a koncovek.

V teoretické části se nejprve zaměříme na vymezení základních definic pojmů *anglicismus*⁸ a *adaptace* a dále představíme jednotlivé fáze adaptačního procesu a základní typy adaptace. V praktické části se pokusíme ověřit, do jaké míry podléhají anglické výrazy excerpované ze zmíněného díla procesu adaptace. Excerpovaný materiál nabízí více možností zpracování, vzhledem k omezenému rozsahu článku se však zaměříme jen na způsoby adaptace vybraných lexikálních jednotek z hlediska jejich grafické podoby a morfologického či slovotvorného začlenění.

⁵Ústav Českého národního korpusu FF UK: *Korpus SYN, verze 4 z 16. 9. 2016* (https://kontext.korpus.cz/first_form?corpname=omezeni%2Fsyn_v4&usesubcorp=, 3. 1. 2017).

⁶Ústav Českého národního korpusu FF UK: *Araneum Francogallicum Maius, verze 15.03* (https://kontext.korpus.cz/first_form?corpname=aranea%2Faranfran_fr_ar13__b_a, 3. 1. 2017).

⁷Obdobná metodologie výzkumu je používána i v rámci mezinárodního projektu *Empnéo* (vedeného profesorem J. F. Sablayrollesem), který se věnuje porovnání šíření výpůjček v několika jazycích současně (viz např. Mudrochová 2016 nebo Hildebrand a Polická 2014).

⁸Excerpované lexikální jednotky lze zároveň označit i jako internacionalismy. Anglicismy i internacionalismy řadí Horová mezi lexikologické jevy, které napomáhají tomu, aby se student zamýšlel nad vztahy mezi slovní zásobou výchozího a cílového jazyka (Horová 2014, 189).

2. TEORETICKÉ VYMEZENÍ POJMŮ *anglicismus* A *adaptace*

Ve francouzské i české lingvistice se z hlediska terminologického vymezení přejímaných jazykových prostředků setkáváme s několika pojmy. Obvykle jsou rozlišovány dva typy cizojazyčných lexémů: *slova cizí* (resp. *slova cizího původu*) a *slova přejatá*, resp. *cizojazyčné přejímky* (ve francouzštině pak *mots d'origine étrangère* a *mots empruntés*), přičemž *slova cizí* jakou chápána jako „*slova, která se užívají záměrně jako slova cizího jazyka s plným vědomím a všemi důsledky této skutečnosti*“ a *slova přejatá* jako slova integrovaná, která jsou součástí slovní zásoby přijímajícího jazyka (Svobodová 2007, 26). Jazykové příručky také často pracují s pojmem *výpůjčka*, který však Svobodová považuje za méně vhodný, neboť se k němu váže konotace „vrácení“, což je ze synchronního hlediska nereálné (Svobodová 2009, 26). Někteří francouzští i čeští lingvisté užívají pro označení lexikální výpůjčky také termín *xenismus/xenizmus* (*xénisme*).⁹ Termín byl zaveden německým badatelem Moserem, jenž takto označoval jazykové i nejazykové prvky, které odchýlením od normy platné v daném prostředí či kontaminací norem naznačují cizost (Karlík et al. 2002, 554). Z hlediska původu pak můžeme nově přejímané jazykové prvky nazývat *anglicismy*, *germanismy*, *romanismy* apod.

Pro název článku jsme zvolili výraz *anglicismus*. Abychom mohli s tímto pojmem pracovat, je zapotřebí ho nejdříve vymežit. Běžné francouzské slovníky (například *Le Petit Robert*) definují *anglicismus* jako „*emprunt à l'anglais*“, tzn. *výpůjčka z angličtiny*. Ve slovníku *Le Trésor de la langue française informatisé* najdeme složitější definici: „*Mot, sens ou tour syntaxique anglais introduit dans le vocabulaire ou la syntaxe d'une autre langue.*“¹⁰ Pod pojmem *anglicismus* se zde tedy rozumí slovo, význam nebo syntaktický obrat, který z angličtiny pronikl do slovní zásoby a syntaxe jiného jazyka. Ve slovníku *Le Colpron: Dictionnaire des anglicismes*, jehož autory jsou Constance Forest a Denise Boudreau, je *anglicismus* definován jako „*un mot, une expression ou une acception que l'on emprunte, légitimement ou non, à la langue anglaise*“ (Forest a Boudreau 1999, VII). Z této definice vyplývá, že za *anglicismus* nepovažují jen slovo nebo výraz, jenž je přejat z anglického jazyka, ale i pouhý obsah takového slova, tzn. jeho význam.

Většina českých lingvistů definuje *anglicismus* jako „*jazykový prvek přejatý z angličtiny do jiného jazyka nebo podle angličtiny v něm vytvořený*“ (Klimesš 1994, 25, srov. také Kraus 2006, 54). Tato definice pojímá *anglicismy* v širším slova smyslu. Bozděchová jejich definici zužuje: „*Mnohdy se však za anglicismy považují pouze anglická slova a pouze, nebo zejména ta, která si v novém jazyce zachovávají svou původní podobu. Aktuální pohled na anglicismy v češtině posledních let tedy sice zahrnuje staré anglicismy, v našem systému již adaptované (fotbal, džem, tramvaj, džez, mítink, sejf, summit, hobby, evergreen), ale nesoustřeďuje na ně svou hlavní pozornost. Dynamičtější (a často i problematičtější) jsou anglická slova procházející procesem počešťování, během něhož se nejenom adaptuje jejich*

⁹V češtině se s tímto pojmem můžeme setkat například u Daneše, který *xenizmus* chápe „jako rezultat mezijazykové interference, většinou podmíněné kontakty mezi lidmi, jazyky a kulturami“ (Daneš 2002, 29–35), ve francouzské lingvistice ho používal například Louis Deroy v díle *L'emprunt linguistique* (1956).

¹⁰ATILF – CNRS & Université de Lorraine: *Le Trésor de la langue française informatisé* (<http://atilf.atilf.fr/dendien/scripts/tlfiv5/advanced.exe?8;s=2490101520,3.1.2017>).

forma, ale vyjasňuje i jejich funkčnost, tj. místo v českém lexikálním systému“ (Bozděchová 1997, 27).

V našem pojetí anglicismu budeme vycházet z definice uvedené ve slovníku *Dictionnaire des anglicismes: les mots anglais et américains en français*, který sestavili Josette Rey-Debove a Gilberte Gagnon. Anglicismus chápou jako: „[...] un mot qui appartient à la langue anglaise (d'Angleterre ou d'Amérique) et qui est passé en français, où il est employé au même titre que les autres mots, d'abord timidement, avec des guillemets, de l'italique ou des commentaires, par quelques personnes, puis sans précautions et plus ou moins massivement“ (Rey-Debove a Gagnon 1990, VII). Budeme tedy mezi anglicismy řadit i slova amerického původu, případně i dalších variant anglického jazyka. Uvedená definice zároveň vypovídá i o nutném předpokladu pro užívání anglicismu v cílovém jazyce, tzn. jeho přizpůsobení přijímajícímu jazykovému systému. Vyplývá z ní, že proces zapojení slov cizího původu do přijímajícího jazyka má několik mezistupňů. Nejprve se objeví u omezené skupiny osob a až později se dostane do povědomí širšího okruhu lidí. V této souvislosti se nejčastěji hovoří o *adaptaci*.¹¹

Podle *Nového akademického slovníku cizích slov* je termín *adaptace* v lingvistice chápán jako „proces zdomácnování (počešťování) cizích jazykových prostředků“ (Kraus 2006, 21). Podobně definuje pojem *adaptace* i Rusínová (srov. také Svobodová 2009, 43), a to jako „přizpůsobení cizího slova domácím typům“ (Rusínová 2002, 311). Tento proces probíhá v různých jazykových rovinách, podle nichž lze, jak uvádí Svobodová (2009, 44–47), formální přizpůsobování jazykových prostředků rozdělit na tyto základní typy: adaptace výslovnostní (ortoepická), adaptace grafická (ortografická), adaptace tvaroslovná (morfologická) a adaptace významová (sémantická). Jiné dělení najdeme u Mravinacové, která rozlišuje adaptaci ortograficko-ortoepickou, morfologickou a slovotvorně-paradigmatickou (Mravinacová 2005, 190). Pojem *adaptace* tedy chápeme v této studii jako přizpůsobení se systému přijímajícího jazyka.

Německý romanista a lexikograf Höfler rozděluje anglicismy do dvou základních skupin na základě jiného kritéria. Anglicismy klasifikuje podle toho, zda je výraz přejímán jak po stránce obsahové, tak i formální (v tomto případě hovoří o tzv. *importation lexicématique*), nebo zda je z anglického jazyka přejímán jen význam slova (do této skupiny řadí tzv. *substitution lexicématique*), přičemž jeho forma je nahrazena francouzskými lexémy (Höfler 1982, VI–VIII).

I ve francouzské lingvistice ale najdeme rozdělení anglicismů na základě jazykových rovin, a to především ve slovnících anglicismů Colprona.¹² První z nich byl vydán v roce 1970 (*Les anglicismes au Québec: Répertoire classifié*) a anglicismy v něm byly rozděleny na *anglicismes phonétiques* (fonetické), *graphiques* (grafické), *morphologiques* (morfologické), *de modalité grammaticale* (gramatické), *sémantiques* (sémantické), *lexicaux* (lexikální), *locutionnels* (frazologické), *syntaxiques* (syntaktické) a *structuraux* (strukturální). V dalších vydáních (1994 a 1998)

¹¹Proces přejímání cizojazyčných lexémů bývá často označován jako *integrace*. Ne všechny cizojazyčné elementy jsou ale integrovány do přijímajícího jazyka, a proto jsme pro naši studii zvolili termín *adaptace*, kterou chápeme spíše jako jakýsi předstupeň *integrace*.

¹²uOttawa: *Les anglicismes au Québec. Répertoire classifié*. Gilles Colpron (https://salic.uottawa.ca/?q=org_lexico_can_fr_1970_colpron, 10. 1. 2017).

jsou anglicismy rozlišeny na anglicismy sémantické, lexikální, syntaktické, morfologické, fonetické a grafické.

2.1. ANALÝZA EXCERPOVANÝCH VÝRAZŮ OZNAČUJÍCÍCH SUBKULTURY MLÁDEŽE

Jak uvádí Smolík, „*subkultury mládeže jsou skupiny mladých lidí, kteří mají společného něco (problém, zájem, zvyk), co je odlišuje od členů ostatních sociálních skupin*“ (Smolík 2010, 35). V následující tabulce jsou uvedeny jednotlivé názvy subkultur a stylů, které byly zmíněny v publikaci Hebdige *Subculture: The Meaning of Style* a jejich ekvivalenty ve francouzském a českém jazyce. Tyto názvy jsou doplněny pojmenováním jejich členů, případně užitím v dalších souslovích:

Tabulka 1. Seznam subkultur v angličtině, francouzštině a češtině.

Table 1. List of subcultures in English, French and Czech.

Anglické výrazy	Ekvivalenty ve francouzštině	Ekvivalenty v češtině
beat subculture	sous-culture respective des beats	subkultura beatníků beatnická subkultura
beat style	style beat	styl bítníků
the beat, beats, beatniks	le beat, les beats / beatniks	beatník, beatníci, bítnici
beat boom	émergence du beat	rozkvět beatníků
beatlemania	beatlemania	beatlemánie
hipster subculture	sous-culture des hipsters	subkultura hipsterů hipsterská subkultura
hipster style	style du hipster	hipsterský styl
the hipster, hipsters	le hipster, les hipsters	hipster, hipsteri
hippy culture	culture hippie	kultura hippies
the hippie / hippy, hippies	le hippie, les hippies	hippie, hippies
hippy happenings	happenings hippies	hipícké happeniny
mod subculture	sous-culture mod	subkultura mods
style of the mods	style mod	styl mods
the mod, mods	le mod, les mods	člen / příslušník mods, mods
teddy boy subculture	sous-culture teddy boy	subkultura teddy boys
teddy boy style	sous-culture ted style teddy boy / style des teddy boys	styl teddy boys
the teddy boy, teddy boys, the teds	le teddy boy, les teddy boys, les teds	teddy boy, teddy boys teds/teddyové
teds aesthetic	esthétique des teds	teddyovská estetika
rude boy subculture	sous-culture rude boy	subkultura rude boys
rude style	style rude boy	styl rude boys
the rude boy, rude boys / rudies	le rude boy, les rude boys / rudies	rude boy, rude boys / rudies
skinhead subculture	culture skinhead	skinheadská subkultura
the skinhead, skinheads	le skinhead, les skinheads / skins	skinhead, skinheads / skinheadi
skinhead uniform	uniforme skinhead	skinheadská uniforma

(pokračování na další straně)

(pokračování z předchozí strany)		
Rastafarianism style rasta the rasta, rastas, rastaman, rastafarian, rastafarians	culture / mouvement rastafari, rastafarisme style rasta le rasta, les rastas / rastafaris	Rastafariánství rastafariánský styl / styl rastafariánů rastafarián, zástupci rastafariánství / rastafariáni
punk subculture punk style the punk, punks	sous-culture punk style punk le punk, la punkette, les punks	punková subkultura punkový styl/punk punker, punkerka, punkeři / stoupenci punku / pankáči

Jak uvádí Svobodová (2009, 22), jedním z důvodů přejímání cizích slov na úrovni *parole* může být i prostá neochota překladatelů cizojazyčných textů hledat domácí ekvivalenty. Protože jsme v našem článku vycházeli právě z ekvivalentů, které byly zvoleny překladateli, podívejme se nyní, jaké možnosti pro daná pojmenování nabízejí francouzské a české jazykové příručky a další materiály, se kterými jsme pracovali, a zároveň si alespoň ve stručnosti představme zkoumané subkultury.

2.2. BEAT GENERATION

Subkulturu *beat generation* reprezentovali příslušníci volného generačního hnutí v USA v 50. a 60. letech 20. století. Výrazem *beats* byli označováni „*lidé, kteří hledají všechny (tedy i stinné) tváře Ameriky jako tuláci, autostopaři a dobrodruzi*“, přičemž pojem *beat* zde znamená „*být bit, utiskován a odlidštěn*“ (Smolík 2010, 110–111).

Ve slovníku *Le Petit Robert de la langue française* (dále jen PRLF) najdeme výraz *beat*, který je zde považován za nesklonné adjektivum a týká se *beatníků* (*les beatniks* jsou zachyceni v samostatném hesle) nebo *beat generation*. *Le Trésor de la langue française informatisé* (TLFi) uvádí pod samostatným heslem jen substantivum *beatnik* s vysvětlením, že se jedná o hybridní slovo utvořené z adjektiva *beat* a sufixu *-nik*, přičemž adjektivum *beat* je podle tohoto slovníku používáno ve slangových výrazech, jako je například *beat generation*. Slovník připouští i použití *beatnik* jako adjektiva (například *révolte beatnik*). V *Dictionnaire des anglicismes* (DA) figurují pod heslem *beat* substantivum označující *tempo, rytmus, tlukot*, aj., dále spojení (*être*) *beat* ve smyslu *être foutu, à bout de souffle, exténué...*, tzn. *zničený, unavený, vyčerpaný*. V tomto slovníku najdeme i zmínku o *Beat Generation* a *beatniks* (lexém je uveden pouze v množném čísle). Z provedené analýzy vyplývá, že v žádném z námi sledovaných francouzských slovníků není kodifikován výraz pro člena/členy této subkultury – *le beat/les beats*, který byl užít při překladu do francouzštiny. Podrobili jsme tedy lexémy *beat/beats* a *beatnik/beatniks* kvantitativní analýze na bázi korpusu *Araneum Francogallicum Maius* a zjistili jsme, že je v něm zachyceno 2198 výskytů *beat*, 1276 výskytů *beats* a jen 150 výskytů *beatnik/beatniks*, přičemž oba lexémy se zde vyskytovaly buď jako substantiva, nebo jako adjektiva. Z kontextů ale vyplynulo, že většina výskytů *beat/beats* nemá nic společného s *beat generation*, oba výrazy byly použity zejména ve významu *rytmus, tlukot, bubnování* aj. (tedy ve významu, který uvádí pouze DA), v množném čísle pak především pro označení sluchátek značky *Beats by Dr. Dre*, zatímco

lexém *beatnik/beatniks* se vždy vztahoval k této subkultuře. Dále bylo zachyceno 31 výskytů excerpovaného výrazu *beatlemania*, který nebyl uveden v žádném z námi sledovaných francouzských slovníků. Pro všechny excerpované lexémy platí, že se jedná o slova graficky neadaptovaná, což je logické, neboť ve francouzštině existují homonymní výrazy *bit, bite, bitte* a mohlo by tak dojít k nežádoucí homonymii. Jak je patrné z analýzy, v případě přejatých slov *beat* a *beatnik* došlo jen k částečné adaptaci morfologické, kdy byly lexémy zařazeny ke slovnímu druhu, jako substantiva i k mluvnickému rodu a číslu, zatímco jako adjektiva zůstaly neohebné. Zároveň se jedná i o slovotvorně neadaptované anglicismy.

Pro porovnání předkládáme také zjištění z českých slovníků a jazykových příruček. *Nový akademický slovník cizích slov* (dále jen NASCS) uvádí výraz *beat generation* jako nesklonné substantivum rodu ženského. Dále v tomto slovníku najdeme pojem *beat* (-u, m), od něhož bylo v češtině odvozeno adjektivum *beatový*. Příslušník *beat generation* je zde uveden pod názvem *beatnik* (-a, m),¹³ ze kterého bylo vytvořeno adjektivum *beatnický*. V češtině se tak vedle přejatého názvu subkultury *Beat generation* můžeme setkat i s adaptovanou podobou *beatnická generace* (korpus *SYN verze 4* zachytil 371 výskytů, zatímco původní název *Beat generation/beat generation* se zde vyskytuje 703krát). Ve slovníku se také vyskytuje excerpovaný výraz *beatlemánie*, ale v odlišné grafické podobě (*beatlemanie*¹⁴) s označením, že se jedná o expresivní slovo (Kraus 2006, 103). O zdomácnění tohoto pojmu svědčí i jeho odvozenina *beatlemaniak* (-a, m), kterou uvádí publikace *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů 2* (Martincová 2004, 48). Také v korpusu *SYN verze 4* převažuje výskyt grafické podoby *beatlemánie* (v počtu 511 v případě formy *beatlemánie* a v počtu 271 jako *beatlemanie*). V žádné z použitých příruček ale nenajdeme výraz *bítnici*,¹⁵ který použil překladatel díla *Subculture: The Meaning of Style* a který je fonetickým prepisem slova *beatnici*.¹⁶ Grafická adaptace výrazu *beat* se může jevit v češtině stejně problematická jako ve francouzštině, neboť i zde by mohlo dojít k záměně s českým slovesem *bít*, které má zcela odlišný význam. V korpusu *SYN verze 4* jsme nezaznamenali jediný výskyt grafické podoby *bítník/bítníci*, byl zde ale zachycen ojedinělý výskyt adjektiva *bítnický* (8 výskytů, z nichž jeden označoval *bítnickou generaci*). Jiná situace ale nastává například u kompozita *bigbít*, kde k nežádoucí homonymii nedochází, a tak se můžeme v českých textech setkat jak s anglicismem graficky neadaptovaným (*big beat/bigbeat*), tak i s jeho graficky a morfologicky (v obou případech se jedná o skloňovatelné neživotné substantivum rodu mužského) adaptovanou variantou *bigbít*.¹⁷ V námi sledovaném korpusu se jedná o poměr 10 511 výskytů počestěné grafické podoby

¹³ *Školní pravidla českého pravopisu* připouštějí pro množné číslo substantiva *beatnik* dvě varianty – *beatnici* a *beatnikové* (Sochrová 2012, 79).

¹⁴ Také v publikaci *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů 1* je uveden výraz v této grafické podobě, tzn. *beatlemanie* (Martincová 1998, 40), přestože *Školní pravidla českého pravopisu* (Sochrová 2012, 161), podobně jako *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (Filipec et al. 2005, 172) připouštějí jako jedinou grafickou variantu *mánie*. Použití krátké samohlásky vyplývá pravděpodobně ze snahy přiblížit výraz původnímu anglickému slovu *beatlemania*.

¹⁵ Tato grafická podoba je běžně používaná například ve slovenštině, ruštině i dalších slovanských jazycích. Předpokládáme, že ortograficky adaptovaný tvar *bítnici* se v češtině neujal kvůli možné záměně s *bídníky*.

¹⁶ Slovo *beatnik* vytvořil v roce 1958 sanfranciský novinář Herb Caen, pro použití přípony *-nik* se údajně inspiroval ruskou družicí Sputnik.

¹⁷ Figuruje například v názvu pořadu, který byl uváděn Českou televizí.

oproti 2058 výskytům původní grafické podoby *big beat* a 1940 výskytům lexému v podobě *bigbeat*. Za zmínku stojí i grafická podoba *big-beat*, která byla v korpusu zaznamenána v počtu 100 výskytů. U tohoto syntagmatu ale není důvod pro formální vyjádření těsnějšího vztahu připojení spojovníkem, neboť se jedná o přívlastkové spojení dvou původně podstatných jmen. V českých příručkách je navíc kodifikována pouze varianta *big beat*. Ortograficky i morfologicky adaptovanou formou je také *bítlsák* (-a, m), který je uveden v NASCS jako slangový výraz pro mladíka napodobujícího „*vnějšními znaky, např. dlouhým účesem, členy angl. skupiny Beatles*“ (Kraus 2006, 112), jehož výskyt byl zachycen i v korpusu *SYN verze 4*, ale v menší míře než grafická podoba *beatlesák* (u 1 výskytu se jednalo i o podobu *beatlsák*). Z analýzy je tedy patrné, že v češtině došlo u všech excerpaných výrazů k morfologické a slovotvorné adaptaci, v některých případech i k adaptaci grafické.

2.3. HIPSTERS

S *beat generation* jsou spojovány i kořeny subkultury *hipsters*. V té době byl za *hipstera* považován „*člověk, který spojuje bílou a černou kulturu v proměnlivém rytmu be-bopu. [...] Jeho ideálem bylo poznat mechanismy spořádaného světa, aby je pak mohl obelstít*“ (Smolík 2010, 110). Tato subkultura se objevila znovu v 90. letech 20. století, termín se však začal používat v jiném pojetí.

Přestože se dnes jedná o velmi frekventovaný výraz, musíme konstatovat, že je uveden pouze v jedné z příruček, které jsme měli k dispozici, konkrétně ve slovníku *Dictionnaire des anglicismes*, a to jak v původním významu „*beatník branché*“ (*branché* lze chápat jako *módní, jdoucí s dobou*), tak i v novodobém pojetí jako „*jeune urbain qui affiche un style vestimentaire et des goûts à la fois pointus, empreints de second degré et à contre-courant de la culture du moment*“ (Goursau 2015, 161). Z této definice vyplývá, že pojmem *hipster* dnes označujeme především mladé lidi, kteří chtějí být nezávislí na tradičních zvyklostech a hledají svůj vlastní styl v oblékání i při věnování se zálibám. I když lze v podstatě říci, že výraz nebyl kodifikován ve slovnících a jazykových příručkách, vyhledáváním na internetu jsme zjistili, že jak v češtině, tak i ve francouzštině poměrně zdomácněl, o čemž svědčí řada odvozenin. Ve francouzských textech převážně neformálního charakteru jsme zaznamenali substantiva *hipsterisme*, *hipsterisation* a *hipsteritude*, verbum *hipsteriser/se hipsteriser* nebo adjektivum *hipsterisé*. Také v češtině je běžně používáno adjektivum *hipsterský* (*hipsterská móda*, *hipsterský styl*, *hipsterský plnovous* aj.). Ojediněle se ale můžeme v neformálních textech zveřejněných na internetu setkat i se substantivy *hipsterismus*, *hipsterství*, *hipsterovství*, *hipsterizace* či *hipsterák* nebo se slovesem *hipsterovat*.

V korpusu *Araneum Francogallicum Maius* jsme zaznamenali 271 výskytů lexému *hipster* v singuláru a 202 výskytů v plurálu. O jeho morfologické adaptaci svědčí přiřazení ke gramatickému rodu (*un hipster/une hipster*, resp. *le/la hipster*) a číslu (*les/des hipsters*) v případě použití jako substantiva, je-li užit jako adjektivum, zachytili jsme morfologicky neadaptované formy (*des jeunes hipster*) i formy s označením čísla (*des auteurs jeunes et hipsters*). V korpusu jsme dále zaznamenali po 2 výskytech lexémů *hipsterisme* a *hipsteritude*. V korpusu *SYN verze 4* jsme si

ověřili, že adjektivum *hipsterský* se v češtině poměrně ujalo (184 výskytů), zatímco další slova vyhledaná na internetu se v korpusu nevyskytují, s výjimkou výrazu *hipsterství*, u něhož jsme zaznamenali 35 výskytů, a *hipsterismus* s 5 výskty.

V obou sledovaných jazycích je *hipster* graficky neadaptovaným anglicismem (k adaptaci nemuselo dojít, protože výslovnost víceméně odpovídá grafické podobě), u kterého však proběhla adaptace morfologická i slovtvorná. U přejatého slova *hipster* se rovněž potvrdilo, že stupeň zdomácnění není vždy přímo závislý na stáří převzetí. Domníváme se totiž, že substantivum *hipster* se stalo základem pro další odvozování jak ve francouzštině, tak i v češtině až v dnešním pojetí pojmu.

2.4. HIPPIES

Subkulturou *hippies* byli označováni účastníci hnutí mládeže, které vzniklo ve 2. polovině 60. let 20. století v USA a které se vyznačovalo „*revoltou proti přetechizované konzumní společnosti, kolektivním tuláckým životem, excentrickým oblékáním a chováním ap.*“ (Kraus 2006, 307). Existují různé teorie o vzniku názvu. Například Smolík uvádí, že název je odvozen z anglického černošského slangu, kde *hip* znamenalo *chytrý* (Smolík 2010, 113), zatímco v *Sociologickém slovníku* najdeme vysvětlení, že *hippies* je zkrácená forma anglického slova *hipster*, odvozeného z *hip*, což znamená *bedro, bok* (Geist 1992, 336).

Všechny námi sledované francouzské slovníky se shodují v tom, že *hippie* může ve francouzském jazyce označovat jak substantivum, tak i adjektivum vztahující se k této subkulturě (*mode hippie, mouvement hippie* aj.), připouštějí i pravopisnou variantu *hippy*. Maskulinum a femininum jsou u substantiva rozlišovány pomocí determinantu (např. *le hippie/la hippie*). Výraz se vyskytuje ve stejné grafické podobě i ve všech sledovaných českých příručkách. NASCS uvádí *hippie* jako skloňovatelné substantivum rodu mužského, zatímco množné číslo *hippies* může být podle tohoto slovníku i nesklonné¹⁸ (Kraus 2006, 307). Ve *Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (SSČŠV) je však pro množné číslo zmíněn jen tvar *hippiové* (Filipec et al. 2005). Nesklonnou podobu množného čísla ale připouští i *Školní pravidla českého pravopisu* (Sochrová 2012, 118). Analýza ukázala, že lexém označující tuto subkulturu a její členy byl sice zařazen do francouzského i českého jazykového systému, ale nestal se základem pro odvozování dalších slov. Domníváme se, že je tomu tak především proto, že jak ve francouzštině, tak i v češtině existuje celá řada výrazů, které vycházejí z řeckého slova *hippos* (*kůň*). Ve francouzštině se jedná například o slova *hippiatre, hippiatric, hippiatricque, hippique, hippisme* (zvláště poslední dva výrazy bychom mohli mylně vztáhnout k subkulturě *hippies*). V češtině je nebezpečí záměny menší, neboť složeniny tohoto typu jsou zde vytvářeny od *hipo-* (*hipologie, hipologický, hipický* aj.), nicméně minimálně adjektiva *hipický* a *hipický* by se také mohla stát předmětem nežádoucí záměny.

Fakt, že nejsou kodifikovány počestěné formy, ještě neznámá, že by neexistovaly. Jedna z nich byla použita i v české verzi excerpované knihy (*hipické happeningy*), běžné jsou i odvozeniny *hipík/hipíci* nebo *hipísák/hipísačka, hipísanda*,

¹⁸V *SYN verze 4* však mnohonásobně převažuje výskyt nesklonného lexému *hippies* (zachycen 4795krát), zatímco skloňovatelný lexém se v korpusu vyskytoval jen 3krát ve tvaru *hippiové* a 4krát ve tvaru *hippiů*.

hipísácký, hipísácky, hipícky aj. (některé z těchto výrazů lze najít i v grafické podobě s krátkým *i* – například *hipisanda*). Jak je z uvedených příkladů patrné, dochází zde k ortografické adaptaci ve větší míře, než by to odpovídalo současnému úzu. Je třeba ale poznamenat, že se tak děje pouze v neformálních textech, tzn. v komunikátech slangového charakteru.

Porovnáním výskytů daných lexémů v námi sledovaných korpusech jsme zaznamenali ve francouzštině 1882 výskytů *hippie/hippies*, a to buď jako substantiv, jejichž rod je vyjadřován příslušným determinantem, nebo adjektiv, u nichž bývá obvykle vyjádřeno číslo (*mouvement hippie, mouvements hippies*). Naproti tomu kodifikovaný výraz *hippy* se v korpusu vyskytoval 111krát v jednotném čísle (jako substantivum nebo adjektivum) a pouze 5krát v množném čísle (v tomto případě se vždy jednalo o substantivum – například *des hippys, vêtus de laine tricotée*). V korpusu *SYN verze 4* je zachyceno 976 výskytů lexému *hipík* (včetně plurálových tvarů), 87 výskytů různých tvarů lexému *hipísák*, 54 výskytů lexému *hipísáčka* (plus 1 výskyt v grafické podobě *hipisačka* a 1 výskyt slova *hipisanda*), 171 výskytů adjektiva *hipísácký*, 8 výskytů adverbia *hipísácky* a 1 výskyt adverbia *hipícky*). Analýza prostřednictvím jazykového korpusu tedy potvrdila, že pojmenování *hippies* přestalo být uživateli českého jazyka pocítováno výrazně jako cizí, došlo k jeho grafické i morfologické adaptaci a následně i k adaptaci slohotvorné.

2.5. MODS

Subkultura *mods* vznikla v 60. letech ve Velké Británii. Její představitelé se vyznačovali přehnanou péčí o zevnějšek. Snažili se od rockerů odlišit stylovým vzhledem: nosili obleky, jezdili na italských skútrech. Svůj vzhled demonstrovali také poslechem sofistickovanější hudby než rockeři. Heslem subkultury *mods* bylo známé „*Ready Steady Go*“ (Smolík 2010, 128–131). Název *Mod(s)* je odvozen od *modernist(s)*, a proto bývají příslušníci této subkultury ve francouzštině označováni i jako *les modernistes* a v češtině *modernisté*.

Lexém *moderniste* se jako substantivum i adjektivum vyskytuje jak v PRLF, tak i v TLFi, v českých příručkách najdeme heslo *modernista* (-y, m), v němž jsou uvedeny i odvozené lexémy *modernistka* a *modernistický*, pouze v NASCS. V tomto případě ale nemůžeme hovořit o anglicismu, protože lexém byl odvozen od latinského *modernus*.

Jak je patrné z tabulky excerpovaných výrazů, ve francouzštině převažuje užití *mod* v jednotném čísle, čeština dává přednost plurálovému tvaru s koncovkou -s. Zkrácený název této subkultury se však nevyskytuje v žádné z námi sledovaných francouzských i českých jazykových příruček. Jak ve francouzštině, tak i v češtině se tedy jedná o přejaté slovo¹⁹ s velmi nízkým stupněm adaptace. V češtině může být jedním z důvodů to, že tento typ substantiv (tzn. s plurálovou koncovkou -s) se jeví jako nejvíce konfliktní vůči morfologickému systému češtiny, a proto tato substantiva zůstávají v češtině nesklonná (Svobodová 2007, 75). Typickou skupinou jsou právě kolektiva, patří sem i již zmíněné *hippies* (jak už jsme ale uvedli, na rozdíl od

¹⁹Při ověřování užití názvu subkultury *mods* na internetu jsme zjistili, že zatímco většina evropských jazyků k jejímu pojmenování používá stejný neadaptovaný tvar (buď v jednotném, nebo množném čísle), v ruštině došlo k morfologické adaptaci a subkultura je označována pomocí skloňovatelného substantiva *моды* (někdy též *субкультура Модов*).

mods lze lexém *hippies* v češtině skloňovat). Dalším důvodem nízkého stupně adaptace může být i fakt, že tato subkultura neměla dlouhého trvání (zhruba 10 let), a proto předpokládáme, že nedocházelo k příliš častému výskytu lexému v jazyce masmédií, které by mohlo napomoci rozšíření užívání i mimo původní vymezené skupiny komunikantů. V neposlední řadě mohlo obecnému užívání přejatého slova *mods* zabránit i jeho poměrně úzké sémantické zaměření.

V korpusu *SYN verze 4* jsme sice zaznamenali 389 výskytů *mods*, ale na základě posouzení lexému v kontextu jsme zjistili, že jen zanedbatelná část výskytů se vztahuje ke sledované subkultuře, grafické podoby *MODS*, *MoDS*, *Mods* nebo *mods* označovaly nejčastěji *Multiple Organ Dysfunction Syndrome* (*syndrom multiorgánové dysfunkce*) nebo *Moravskou demokratickou stranu*. Také 636 výskytů *mods* v *Araneum Francogallicum Maius* neodpovídá skutečné frekvenci výskytu názvu subkultury *mods*, častěji zde byl tento výraz užit jako termín z oblasti informatiky.

2.6. TEDDY BOYS A RUDE BOYS

Subkultura *teddy*²⁰ *boys* (podobně i *teddy girls*) se rovněž zrodila ve Velké Británii. Jednalo se o mládež dělnické třídy snažící se o maximální konzumní vyžití a trávení volného času. Charakteristické jsou pro ně i pouliční projevy násilí a důraz na kult mužnosti (Smolík 2010, 129). V internetových textech o této subkultuře se používá i zkrácená podoba *teds*, nikoliv však výraz *teddyové*, který jsme našli v české verzi překladu. Běžně užívaná je zde i varianta *teddies*, která však nebyla použita v žádné z excerpaných publikací.

Ani jedna z variant (*teddy boys*, *teds*, *teddies*) není kodifikována v žádné z námi sledovaných jazykových příruček. Francouzské slovníky uvádějí pouze sousloví *teddy-bear* (*plyšový medvěd*), v českých slovnících výraz *teddy* nefiguruje, výjimkou je pouze publikace *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů 2*, v níž je ale nesklonné substantivum *teddy* uvedeno pouze jako označení pro body s tangovým řešením kalhotek (Martincová 2004, 460). Ve všech francouzských slovnících ale najdeme heslo *boy* označující mj. *tanečníka*. Naproti tomu v českých slovnících je lexém *boy* zaznamenán pouze v NASCS, a to jen ve významu „*mladý poslíček, zřízenec nebo sluha (v hotelech, obchodních domech ap.)*“ (Kraus 2006, 119).

Stejná situace je i u *Rude boys*, kteří tvořili v polovině 60. let na Jamajce deviantní subkulturu. *Rude* znamená *drsný*, sousloví *rude boys* bývá překládáno jako *drzí chlapci*. Byli idealizováni řadou reggae a rockstedy hitů (Hebdige 2012, 68). Toto syntagma však do jazykového systému francouzštiny a češtiny neproniklo. V obou jazycích jsou *teddy* a *rude* ortograficky neadaptované, nesklonné atributy, které jsou rozvity původním nesklonným a neadaptovaným substantivem *boys*.

Ve sledovaných jazykových korpusech jsme zaznamenali výskyty názvů obou subkultur, konkrétně se jednalo ve francouzštině o 33 výskytů *teddy boys*, 1 výskyt *teddies* a 41 výskytů *teds*, ale jen zanedbatelná část se týkala subkultury *Teddy boys*, většinou se jednalo o zkratku *TEDs* (*troubles envahissant du développement*), označující *pervazivní vývojové poruchy*. V korpusu francouzských textů bylo

²⁰ *Teddy* je zdobnělina od Edwarda. Pro příslušníky této subkultury bylo typické tzv. edwardovské sako – podle střihu saka Edwarda VII., který vládl v letech 1901–1910 (Smolík 2010, 127).

dále zachyceno 49 výskytů *rude boys*, zajímavé pro nás bylo zjištění, že v některých případech bylo k adjektivu *rude* přiřazeno -s pro označení plurálu. V českém jazykovém korpusu jsme zaznamenali 60 výskytů *teddy boys*, 3 výskyty *teddy boy*, 1 výskyt *teddy boyů* a několik výskytů *teddies* (tento lexém ale vždy označoval „nejhodnější medvídky“). Subkultura *Rude boys* byla v korpusu zachycena 37krát, v singulárovém tvaru 29krát.

Domníváme se, že nízký stupeň adaptace těchto syntagmat ve francouzštině i v češtině souvisí se stejnými důvody, které jsme zmínili již u subkultury *mods*. Dalším důležitým faktorem, proč nedošlo k morfologické adaptaci, může být i to, že se jak u *teddy boys*, tak i u *rude boys* zřetelně jedná o přejetí celých sousloví tvořících lexikální jednotky.

2.7. SKINHEADS

Subkultura *skinheads* je reprezentována příslušníky hnutí mládeže „manifestující svůj odlišný postoj ke společnosti zvláštním oblekem, vyholenou hlavou, krajními názory a agresivním chováním“ (Kraus 2006, 733).

Název příslušníka subkultury figuruje v PRLF v podobě *skinhead* (substantivum může být použito jako maskulinum i femininum v singuláru i plurálu) nebo *skin* (např. *bande de skins*). Také DA obsahuje hesla *skin* a *skinhead*, ale pouze *skinhead* zde označuje příslušníka subkultury, výraz *skin* je uveden jen jako ekvivalent pro *peau* (kůže) nebo *revêtement* (povlak, potah, plášť aj.). TLFi tento pojem neuvádí. Ve francouzštině se jedná o graficky a slovotvorně neadaptovaný anglicismus, k morfologické adaptaci došlo díky zařazení k rodu a číslu. Jak vyplývá z excerpovaných výrazů, lexém *skinhead* může být v nezměněné podobě použit i jako adjektivum (např. *uniforme skinhead*, *culture skinhead*). Jedná se tedy o anglicismus se slovnědruhovou polyfunkčností (vedle použití jako adjektiva jsme zaznamenali i jeho použití ve funkci adverbia – *s'habiller skinhead*).

Naproti tomu všechny české příručky obsahují heslo *skinhead* s variantou *skin*. Lexém je kodifikován jako ortograficky neadaptovaný, u kterého však došlo adaptaci morfologicko-slovotvorné. Jedná se o substantivum rodu mužského, skloňovatelné podle příslušného vzoru, v množném čísle se připouští tvary *skinheadi* i *skinheadové*). Publikace *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů 1* uvádí řadu odvozených slov od základů *skinhead* a *skin*: *skiňák*, *skinheadský*, *skinheadství*, *skinský* (Martincová 1998, 272–273). V tomto slovníku se ale vyskytuje i anglický výraz *skinheads*, přejatý do češtiny v původní anglické formě plurálu a v češtině užívaný jako nesklonné substantivum v množném čísle. Na internetu lze nalézt i graficky adaptované tvary, např. *skinhed*, *skinhedi*, *skinhedka*, *skinhedský* aj. K morfologické adaptaci lexému *skinhead* došlo především proto, že jeho zakončení umožňuje toto substantivum skloňovat. I když u slova dochází k pravopisné adaptaci vycházející z anglické výslovnosti, tato počestěná forma ještě není hojně užívána, což může souviset i s tím, že anglická podoba může lépe plnit estetickou funkci.

Porovnáním výskytů lexémů *skinhead* a *skin* ve sledovaném francouzském korpusu by se mohlo na první pohled zdát, že se ve francouzštině častěji používá výraz *skin* (sečteme-li tvary v singuláru a v plurálu, jedná se o 2815 výskytů) než *skinhead* (570 výskytů), prostudování kontextů však odhalilo, že se u lexému *skin/skins*

častěji jednalo o homonymní termín z oblasti informatiky,²¹ případně pro označení *kůže* nebo *pokožky*. Analýza českého korpusu ukázala vysokou frekvenci užívání slova *skinhead* (v součtu všech tvarů se jednalo o 11 687 výskytů), přičemž v 1. pádě množného čísla mnohonásobně převažuje tvar *skinheadi* (3193 výskytů) oproti *skinheadové* (pouze 7 výskytů). Také lexém *skin* je velmi frekventovaný, nicméně počet výskytů (13 318) je relativní, neboť i v češtině se často objevuje *skin* v jiném významu, a to jako součást názvů výrobků určených pro pleť nebo pokožku. U slova *skinheads* bylo zachyceno 4396 výskytů. Pro zajímavost uvádíme i srovnání s počestěnou podobou *skinhed*, u které jsme zaznamenali jen 77 výskytů.

2.8. RASTAFARIÁNI

Subkultura *rastafariánů* představuje vyznavače *rastafariánství*, které se zrodilo na Jamajce a tematizuje náboženskou a rasovou otázku černého obyvatelstva. Hudebním znakem rastafariánů je reggae, typické jsou pro ně vlasy spletené do dredů. Pro označení rastafariánů se používá i zkrácený název *rasta* nebo pojmenování *rastaman* (Kraus 2006, 682).

Francouzské slovníky PRLF a TLFi shodně uvádějí výrazy *rastafari* a *rasta*, které mohou být užity jako substantiva nebo adjektiva. V DA se heslo věnované rastafariánům nevyskytuje. Ve francouzských textech jsme ale zaznamenali i výskyt lexému *rastaman* a také adaptované podoby *rastafari*, neboť jsme našli substantivum *rastafarisme* (bylo použito i ve francouzské verzi překladu) a *rastafarien*, stejný tvar se zároveň používá i jako adjektivum (např. *culture rastafarienne*). Domníváme se, že slovotvornou adaptaci usnadňuje především zakončení na -i, které umožňuje připojení produktivních sufixů -isme a -ien.

V NASCS figurují hesla *rasta*, *rastafarián*, *rastafarianismus/rastafarianismus* a *rastaman* a dále adjektivum *rastafariánský*, které bylo odvozeno od *rastafariána*. O dalším počestění svědčí zejména *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů 2*, kde je uveden výraz *rasta* nejen jako substantivum, ale i jako nesklonné adjektivum (např. *rasta účes*, *rasta komuna*), *rastaman*, ale i *rastamanka*, *rastamanský* (vztahující se k *rastamanům*, pro ně charakteristický – např. *rastamanské sandály*) a *rastový* (charakteristický pro *rasty* – např. *rastové copánky*). Najdeme zde heslo pro *rasta-styl/rastastyl* a zmínku o *rastafariánství* (Martincová 2004, 381–382). SSČŠV neuvádí žádný z těchto pojmů.

Na základě údajů získaných z korpusu *Araneum Francogallicum Maius* můžeme konstatovat, že nejužívanějším výrazem je *rasta* (514 výskytů, v tomto počtu je ale mj. zahrnuto i 7 výskytů *rasta man*), po něm následuje *rastafari* (144 výskytů) a 25 výskytů lexému *rastaman*. Vyšší počet výskytů u *rasta* a *rastafari* je logický, neboť v obou případech se jedná o anglicismy se slovnědruhovou polyfunkčností (bývají užívány jako substantiva a adjektiva). Jako substantiva bývají tyto anglicismy častěji zakončeny na -s, jako adjektiva zůstávají nesklonná, ale i u nich jsme zaznamenali ojedinělý výskyt plurálového -s (např. *adeptes Rastafaris* nebo *populations rastas*). V korpusu byly také zachyceny 4 výskyty *Rastafariens* jako substantiva a 4 výskyty *rastafarienne* jako adjektiva v ženském rodě (např. *ère rastafarienne*). Český korpus vykazuje 310 výskytů *rasta*, a to především jako nesklonného adjek-

²¹Pro označení volitelného grafického vzhledu aplikace.

tiva, např. *rasta barvy*, *rasta copánky* aj., často bylo ale *Rasta* také součástí názvů nebo přímo názvem, které neměly s danou subkulturou nic společného. Substantivum *rasta* bylo zachyceno jako nesklonné, pokud se vztahovalo k subkultuře (ve 2 případech však přijalo -s v plurálovém tvaru), v přeneseném významu pak i jako skloňovatelné (např. zájem o copánky, dready, *rastu*). Lexém *rastafarián* je v korpusu zachycen v počtu 258 výskytů, což je srovnatelné s *rastamanem*, u něhož jsme zaznamenali 284 výskytů. V obou případech se jedná o skloňovatelná substantiva, která se stala základem pro odvození feminin *rastafariánka* (8 výskytů) a *rastamanka* (6 výskytů).

2.9. PUNK

Subkultura *punk* se formovala od 70. let v USA a Velké Británii jako „generační protest, vyznačující se záměrnou primitivností, drsností a agresivitou“ (Kraus 2006, 671).

PRLF obsahuje hesla *punk* a *punkette*. Lexém *punk* byl do francouzštiny přejat jako substantivum i jako adjektivum. Substantivum označuje buď příslušnou subkulturu, nebo jejího člena, adjektivum to, co je pro ně charakteristické. Adjektivum je nesklonné, nicméně může přijímat znak množného čísla (*musique punk*, *tenues punk* nebo *tenues punks*). Členka punkové subkultury může být ve francouzštině pojmenována jako *une punk* nebo *une punkette* (nejspíš se ale nejedná o slovotvornou adaptaci přejatého slova *punk*, neboť *punkette* existuje i v angličtině). Stejná hesla figurují i v DA, jen v TLFi nejsou tyto lexémy kodifikovány.

Jak ukázala analýza českých jazykových příruček, v češtině došlo k vyšší míře zdomácnění přejatého lexému *punk*, a to jak po stránce grafické, tak i z hlediska morfologicko-slovotvorné adaptace. Ve SSČŠV je kodifikováno nejen skloňovatelné substantivum *punker*, ale i jeho hovorový protějšek *pankáč*. *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů 1* a také NASCS uvádějí dubletní varianty *punk/pank*, *punker/panker*, hovorový výraz *pankáč* a odvozené adjektivum *pankáčský*. V češtině se ale ujala i další odvozená adjektiva *punkový/pankový* a *punkerský/pankerský*, stejně jako označení pro příslušníci této subkultury: *punkerka/pankerka* a *pankáčka*. V neformálních textech jsme zaznamenali rovněž hojný výskyt slova *pankářna* a ojediněle i použití slovesa *pankáčovat*.

V korpusu *Araneum Francogallicum Maius* jsme našli 5505 výskytů lexému *punk* a 56 výskytů *punkette* v singuláru a 36 výskytů v plurálu, a to ve všech významech, které byly popsány výše. V českém korpusu se *punk* vyskytoval 19 447krát, *punks* 110krát a lexém *punker* 817krát. V korpusu jsou zachyceny i zdomácnělé podoby *pank* (počet výskytů 130 je ale opět relativní, neboť většinou byl výraz *pank* užit jako součást názvu skupiny *Lady Pank*). Po zadání hesla *panker* bylo sice vygenerováno 2627 výskytů, ale tato grafická podoba se v nich vyskytovala jen ojediněle, zbylé tvary byly vytvořeny od *punker*. Při dotazu na *pankery* jsme zaznamenali 14 výskytů v 1. pádě a 10 výskytů v některých z dalších pádů. Je tedy velmi pravděpodobné, že tvary některých pádů vybízejí spíše k použití nepočestěné grafické formy. Podoby se slovotvorným základem *punk* převažují i v případě feminina (871 výskytů lexému *punkerka* oproti 7 výskytům počestěné grafické podoby *pankerka*) a adjektiv *punkerský* (210 výskytů oproti 1 výskytu v podobě *panker-*

ský) a *punkový* (18 365 výskytů oproti zanedbatelnému počtu 6 výskytů podoby *pankový*). Výjimkou je pouze *pankáč* s 2745 výskytů, zatímco u grafické podoby *punkáč* bylo zachyceno jen 430 výskytů. Tyto údaje dokládají, jak už bylo řečeno, že přejaté slovo *punk* v češtině velmi zdomácnělo.

3. ZÁVĚR

Vzhledem k tomu, že je kniha Dicka Hebidge prezentována jako příručka pro studium problematiky subkultur, vycházeli jsme z toho, že excerpovaná přejatá slova jsou odbornými názvy daných subkultur, jejichž míru adaptace jsme se snažili konfrontovat s mírou adaptace pojmů označujících stejnou skutečnost, ale figurujících v neformálních textech. Adaptací těchto přejímek jsme se v článku zabývali pouze z hlediska osamocených lexémů, jak ale ukázala analýza korpusových materiálů, do systému každého jazyka zasahují především prostřednictvím konkrétního kontextu.

I když se jednalo pouze o vybranou skupinu cizích slov, potvrdilo se, že tendence k přizpůsobování se francouzštině a češtině probíhá u různých slov jinou měrou a po různých stránkách a že do značné míry vychází z typologie daného jazyka. Na základě provedené analýzy excerpovaných lexémů z oblasti subkultur můžeme konstatovat, že u většiny lexikálních jednotek došlo k velmi nízkému stupni integrace do francouzského jazykového systému. Příznačné je pro ně zachování původní grafické podoby. Většina přejatých lexémů také není součástí morfologických a slovtvorných paradigmat a svou slovnědruhovou povahu a gramatické významy (rod a číslo) vyjadřují jen prostřednictvím syntagmatu. Pouze přejatá substantiva *hipster* a *rastafari* se stala základovými slovy pro odvozování dalších lexikálních jednotek. U všech zkoumaných lexémů jsme však zaznamenali tendenci k rozvoji slovtvorného paradigmatu vyjadřováním různých funkcí přesunem do příslušných syntaktických pozic (například lexém *skinhead* byl použit nejen jako substantivum, ale i jako adjektivum a adverbium).

Naproti tomu v češtině se všechny lexikální jednotky (s výjimkou *mods*, *teddy boys* a *rude boys*) staly základovými slovy pro odvozování dalších substantiv nebo jiných slovních druhů a vytvořily tak často početné slovtvorné řady. Nejvíce lexikálních jednotek bylo vytvořeno od skloňovatelných substantiv *punk*, *rastafarián*, *skinhead*, *beat*. Jak už bylo v článku řečeno, velmi konfliktní vůči morfologickému systému češtiny jsou substantiva s plurálovou koncovkou -s, což se potvrdilo u lexikálních jednotek *mods*, *teddy boys* a *rude boys*, které zůstaly v češtině trvale neadaptované. Nicméně na příkladu *hippies* jsme si mohli ukázat, že i substantiva tohoto typu se mohou stát slovtvornými motivanty.

Před začátkem výzkumu jsme si nebyli jisti, zda se neukáže, že excerpovaná přejatá slova omezující se jen na jednu komunikační oblast (v našem případě oblast subkultur, případně hudby), jsou jen slovtvorně izolované lexémy, které nejsou ve slovtvorném vztahu s dalšími lexikálními jednotkami. Svobodová například uvádí, že odborné názvy zůstávají na periférii systému, neboť jejich obecnému užívání brání jejich úzké sémantické a komunikační zaměření (Svobodová 2009, 24). Na základě provedené analýzy však můžeme konstatovat, že toto tvrzení je poplatné částečně jen francouzštině, pro češtinu se nepotvrdilo. Z výše uve-

dených příkladů je patrná výrazná tendence k adaptaci jak v rovině morfoložické (mezi přejímkami převládají skloňovatelná substantiva), tak i v rovině slovtvorné (většina přejatých slov se stala východiskem pro slovtvorné procesy), u některých lexikálních jednotek bylo možné vypořovovat i tendenci k přizpůsobení grafické podoby přejatých lexémů českému pravopisu (například jsme zaznamenali koexistenci počestěného a původního pravopisu ve formě dublet u lexémů *punk* a *skinhead* a jejich odvozenin). Původní cizí slova obvykle nenesou zatížení vedlejšími významy nebo stylistickými a expresivními příznaky. V průběhu adaptačního procesu se však někdy vytvářejí konkurenční varianty, které ale nemají stejnou komunikační platnost. Liší se nejen expresivitou (čímž přispívají k stylistické zabarvenosti komunikátu), ale většinou i nižším stupněm uzualizace, což potvrdila analýza korpusu.

POUŽITÉ ZDROJE

LITERATURA

- BLATNÁ, Renata (2000): K procesu přejímání slov. In: Hladká, Zdeňka a Karlík, Petr (eds.): *Čeština – univerzália a specifika 2. Sborník z konference*. Brno: Masarykova univerzita, s. 85–98.
- BOZDĚCHOVÁ, Ivana (1997): Vliv angličtiny na češtinu. In: Daneš, František et al.: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, s. 271–279.
- CATACH, Laurant (2014): *Le Petit Robert de la langue française 2014*. Brusel: Bureau Van Dijk, Éditions électroniques.
- DANEŠ, František et al. (1997): *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia.
- DANEŠ, František (2002): Xenizmy v dnešní češtině. In: Hladká, Zdeňka a Karlík, Petr (eds.): *Čeština – univerzália a specifika 4. Sborník z konference*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 29–35.
- DEROY, Louis (1956): *L'emprunt linguistique*. Paříž: Les Belles Lettres.
- ÉTIEMBLE, René (1964): *Parlez-vous français?* Paříž: Gallimard.
- FILIPEC, Josef et al. (2005): *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia.
- FOREST, Constance a BOUDREAU, Denise (1999): *Le Colpron: Dictionnaire des anglicismes*. Laval: Beauchemin.
- FRIDRICHOVÁ, Radka (2013): O anglicismech a kontaminaci francouzského pravopisu s pravopisným systémem angličtiny u studentů francouzštiny. In: *Masarykova mezinárodní konference 2013*. Hradec Králové: Magnanimitas, s. 2063–2071.
- GEIST, Bohumil (1992): *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing.
- GILDER, Alfred (1993): *Et si l'on parlait français? Essai sur une langue universelle*. Paříž: Le Cherche-midi.
- GOURSAU, Henri (2015): *Dictionnaire des anglicismes*. Saint-Orens-de-Gameville: Éditions Henri Goursau.
- HEBDIGE, Dick (1979): *Subculture: The Meaning of Style*. Londýn: Methuen.
- HEBDIGE, Dick (2008): *Sous-culture: Le sens du style*. Paříž: La Découverte.
- HEBDIGE, Dick (2012): *Subkultura a styl*. Praha: Dauphin/Volvox Globator.

- HILDEBRAND, Zuzana a POLICKÁ, Alena (2014): Nové výpůjčky a jejich ekvivalenty v češtině, francouzštině, řečtině a polštině. *Časopis pro moderní filologii*, vol. 96, č. 1, s. 100–110.
- HÖFLER, Manfred (1982): *Dictionnaire des anglicismes*. Paříž: Larousse.
- HOROVÁ, Helena (2014): Porozumění francouzskému odbornému textu v kurzech pro vysokoškolské studenty (nefilology) na základě elementárních znalostí lexikologie. *Acta FF ZČU*, roč. 6, č. 1, s. 177–192.
- HUBÁČEK, Jaroslav (1981): *O českých slanzích*. Ostrava: Profil.
- KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana (2002): *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- KLIMEŠ, Lumír (1994): *Slovník cizích slov*. Praha: SPN.
- KRAUS, Jiří (2006): *Nový akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia.
- LAROCHE-CLAIRE, Yves (2004): *Évitez le français, parlez français!* Paříž: Éditions Albin Michel.
- LENOBLE-PINSON, Michèle (1994): *Anglicismes et substituts français*. Louven-la-Neuve: Duculot.
- MARTINCOVÁ, Olga (1998): *Nová slova v češtině – Slovník neologismů 1*. Praha: Academia.
- MARTINCOVÁ, Olga (2004): *Nová slova v češtině – Slovník neologismů 2*. Praha: Academia.
- MARTINCOVÁ, Olga et al. (2005): *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha: ÚJČ AV ČR.
- MRAVINACOVÁ, Jitka (2005): Přejímání cizích lexémů. In: Martincová, Olga et al.: *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha: ÚJČ AV ČR, s. 187–211.
- MUDROCHOVÁ, Radka (2016): Updates of the French neology course in higher education – showed on examples of contemporary lexemes. *Tojet – The Turkish Online Journal of Educational Technology*, s. 1252–1260 (http://tojet.net/special/2016_12_1.pdf), 2. 2. 2017).
- NEKULA, Marek (2005): Anglicismy v češtině. In: Viereck, Wolfgang, Viereck, Karin a Ramisch, Heinrich: *Encyklopedický atlas anglického jazyka*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 259–275.
- PERGNIER, Maurice (1989): *Les anglicismes. Danger ou enrichissement pour la langue française*. Paříž: Presses Universitaires de France.
- REY-DEBOVE, Josette a GAGNON, Gilberte (1990): *Dictionnaire des anglicismes: les mots anglais et américains en français*. Paříž: Le Robert.
- RUSÍNOVÁ, Zdenka (2002): Slovtvorná adaptace přejatých slov a její povaha. *Čeština doma a ve světě* 4/2002, s. 311–322.
- SMOLÍK, Josef (2010): *Subkultura mládeže. Uvedení do problematiky*. Praha: Grada.
- SOCHROVÁ, Marie (2012): *Školní pravidla českého pravopisu*. Praha: Fragment.
- SVOBODOVÁ, Diana (2007): *Internacionalizace současné slovní zásoby*. Ostrava: Ostravská univerzita.
- SVOBODOVÁ, Diana (2009): *Aspekty hodnocení cizojazyčných přejímek: mezi módností a standardem*. Ostrava: Ostravská univerzita.
- VOIROL, Michel (2006): *Anglicismes et anglomanie*. Paříž: Éditions Victoires.
- WALTER, Henriette (1997): *L'aventure des mots français venus d'ailleurs*. Paříž: Éditions Robert Laffont.

INTERNETOVÉ ZDROJE

ATILF – CNRS & Université de Lorraine: *Le Trésor de la langue française informatisé* (<http://atilf.atilf.fr/dendien/scripts/tlfiv5/advanced.exe?8;s=2490101520>, 3. 1. 2017).

uOttawa: *Les anglicismes au Québec. Répertoire classifié*. Gilles Colpron (https://salic.uottawa.ca/?q=org_lexico_can_fr_1970_colpron, 10. 1. 2017).

Ústav Českého národního korpusu FF UK: *Araneum Francogallicum Maius*, verze 15.03 (https://kontext.korpus.cz/first_form?corpname=aranea%2Faranfran_fr_ar13__b_a, 3. 1. 2017).

Ústav Českého národního korpusu FF UK: *Korpus SYN*, verze 4 z 16. 9. 2016 (https://kontext.korpus.cz/first_form?corpname=omezeni%2Fsyn_v4&usesubcorp=, 3. 1. 2017).

RÉSUMÉ

Toute langue évolue et l'emprunt aux autres langues est un facteur déterminant de son enrichissement. Depuis des décennies, ce sont surtout des mots anglo-américains qui s'installent non seulement dans le français, mais qui pénètrent aussi dans le tchèque. Certains anglicismes, grâce à leur usage courant, sont intégrés dans le système linguistique des langues d'accueil, d'autres demeurent des emprunts non adaptés en gardant leur caractère étranger.

*Le but de cet article est donc de tracer les différents degrés d'adaptation des anglicismes provenant du domaine des sous-cultures jeunes du dernier tiers du XXe siècle (notamment beats, hipsters, hippies, mods, teddy boys, rude boys, skinheads, rastafarians, punks), dans le système de la langue française, en les comparant avec ceux adaptés ou non adaptés à la langue tchèque. Les anglicismes analysés sont extraits du livre de Dick Hebdige *Subculture: The Meaning of Style* (1979) et leurs équivalents français et tchèques sont recherchés dans les versions française *Sous-culture: Le sens du style* (2008) et tchèque *Subkultura a styl* (2012).*

*Le cadre théorique de cet article s'articule autour de quelques définitions du terme anglicisme et divers concepts associés à cette problématique, y compris celui d'adaptation. Il examine également les différents types d'adaptation des anglicismes dans les deux langues. Les différents facteurs linguistiques contribuant à l'assimilation des anglicismes choisis dans le lexique du français et du tchèque y sont également analysés. La présence ou l'absence des anglicismes ainsi recueillis et analysés dans la partie pratique est vérifiée dans les dictionnaires électroniques du français *Le Trésor de la Langue Française informatisé* et *Le Petit Robert de la langue française* (2014) et dans le dictionnaire de Henri Goursau *Le dictionnaire des anglicismes* (2015). Les équivalents tchèques sont vérifiés dans les dictionnaires de mots étrangers ou de néologismes figurant dans la bibliographie ainsi que dans les *Règles de l'orthographe tchèque*. Dans le but de savoir quelle place prennent les anglicismes dépouillés au sein du système des deux langues, leur usage est aussi vérifié dans les textes d'internet et dans les corpus *Araneum Francogallicum Maius* et *SYN* verze 4.*

L'étude montre les différentes modifications que les anglicismes dépouillés subissent au sein du français et du tchèque au niveau graphique ou morphosyntaxique. Elle met aussi en évidence certains facteurs qui contribuent à leur francisation ou tchéquisation, ou, par contre, ceux qui peuvent entraver le processus d'intégration. La plupart des termes anglais dépouillés sont enregistrés dans des dictionnaires de langue (après avoir été francisés ou tchéquisés) et figurent aussi dans les textes ou corpus fouillés avec des indices du genre et du nombre propres du français et du tchèque. Il ressort de cette analyse que la tchéquisation des noms de sous-cultures passe aussi très souvent par le remplacement de graphèmes employés en anglais par ceux plus caractéristiques du tchèque (punker/panker, skinhead/skinhed). Les cas de dérivation suffixale sont aussi plus nombreux en tchèque, ce sont surtout des noms et des adjectifs qualificatifs qui sont formés sur la base d'une

lexie anglaise ou d'une forme tchéquisée et d'un suffixe tchèque (skinheadský/skinhedský). Cette étude comparative nous permet de faire ressortir les différences qui relèvent, entre autres, de la différente typologie des deux langues.

L'étude montre que l'adaptation consiste à porter certaines modifications sur les anglicismes avant de les intégrer dans le système de la langue française ainsi que dans celui du tchèque. Il s'agit d'un processus vivant et c'est pourquoi l'adaptation des anglicismes reste une question d'actualité dans les études contemporaines des linguistes.